

Literatura pro děti a mládež v Srbsku

Autor: Milan Frumos

Číslo: roč. 4, č. 3/2018

Rubrika: Pře(d)kládáme

Klíčová slova:

literatura pro děti a mládež, Srbsko, dětská literatura, srbská literatura

Milan Frumos, rodák z Bele Crkve v Srbsku, vystudoval bakalářské studium českého jazyka a literatury na Filologické fakultě Univerzity v Bělehradě. Jako český krajan ze srbské části Banátu se rozhodl vylepšit své znalosti českého jazyka a české kultury studiem Češtiny pro cizince na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. V současné době se zabývá překlady a tlumočením. Příspěvek Milana Frumose přináší přehled srbské literatury pro děti a mládež, popisuje její historii i současný stav.

Dětská literatura je mnohdy nedocenená, přesto velmi důležitá. Je to literární žánr věnovaný dětem, dětské knihy však milují také dospělí čtenáři. V literárních dějinách se setkáváme s případy, že se z knih psaných pro dospělé staly knihy pro děti a naopak. Příkladem může být kniha *Alenka v říši divů*, kterou mnoho lidí přečetlo v dětství, ale rádi a často se k ní vrací v dospělém věku, protože objeví nové úrovně, které byly dětskému vnímání skryty.

Když mluvíme o počátcích dětské literatury v Srbsku, musíme říci, že za zakladatele této literatury byl dlouho považován **Jovan Jovanović Zmaj**, nazývaný také čika [1] - Jova Zmaj (1833-1904). Soudobé výzkumy ale ukazují, že tento typ literatury vznikl již dříve než dílo tohoto velikána. Charakteristické příklady z doby před Jovanem Jovanovićem Zmajem jsou např. sbírka básní pro děti *Na knjižicu za novoljetni dar*, kterou napsal **Luka Milovanov** (1784–1828), anebo *Ribarčeta san Branka Radičevića* (1824-1853). Za první báseň bychom mohli považovat text *Melodija k proleću Zaharija Stefanoviće Orfelina* (1726-1785), jež byla publikována v roce 1765. Dalšími autory, které je třeba zmínit, jsou např. Timotije Ilić, Jovan Sundelić, Jovan Subotić (1818-1886), Jovan Grčić Milenko (1846-1875); všichni tito spisovatelé byli známí mj. také jako autoři dětské literatury. Důležité jsou také bajky - překlady těch Ezopových, ale také vlastní, které psal **Dositej Obradović** (1742-1811), srbský osvícenec a reformátor, pohádky, humoristické příběhy a anekdoty, legendy, lyrické a lyricko-epické básně a celá řada sbírek ústní lidové slovesnosti. Důkazem je např. kniha *Venac poezije*, která byla publikována v roce 1872 a již sestavil **Stevan V. Popović** (1844-1902), pedagog a spisovatel. Tato kniha je prvním výběrem poezie pro děti v Srbsku, do něhož bylo zahrnuto 89 básní jak autorských, tak lidových. Nesmíme zapomenout ani na **Vuka Stefanoviće Karadžića** (1787-1864), jenž klasifikoval současný srbský jazyk, sbíral národní lidovou literaturu a zasadil se o zachování ústní lidové slovesnosti.

Důležitou roli ve vývoji dětské literatury v Srbsku, jako autonomního literárního žánru, měly také literární noviny a časopisy pro děti. Jedním z prvních redaktorů v této oblasti byl **Đorđe Natošević** (1821-1887), který v roce 1858 začal vydávat časopis *Školski list*, který vycházel s přestávkami až do roku 1910. Jako podstatnější se ovšem jeví časopis *Dodatak k Školskom listu*, ze něž později vzniká *Prijatelj srpske maldeži*, časopis, který je obecně uznáván jako první literární noviny pro děti. Byl vydáván v Somboru během let 1866 až 1867 a jeho redaktorem byl **Nikola Vukičević** (1810-1930), s podporou Đorđe Natoševića. Jeden z mnoha jeho spolupracovníků byl dokonce i Jovan Jovanović Zmaj. V šedesátých a sedmdesátých letech se objevuje ještě několik dětských novin - *Dečiji prijatelj*, *Radovan* (první ilustrovaný časopis), nebo *Golub*. Centrální literární noviny pro děti začaly vycházet v roce 1880. Mluvíme o zábavně-vzdělávacím časopise *Neven*, jehož šéfredaktorem byl až do konce svého života opět Jovan Jovanović Zmaj. Většinu čísel časopisu vyplnil svými originálními díly a

překlady; díky materiálům, které Zmaj připravil, vycházel *Neven* ještě pár let po jeho smrti. Časopis měl mnoho spolupracovníků, a to i z řad dětí. Byla to dětská literatura, kterou vytvářely děti samy. Na stránkách *Nevena* se objevily ilustrace velkého srbského malíře Uroše Prediće (1857–1953). V té době se v Srbsku objevuje celá řada časopisů pro děti – *Srpče*, *Đače*, *Mlada Srbadija*, *Knjižica*, *Spomenak*, *Lasta*, *Školica*, *Podmladak*.

Jak už bylo řečeno výše, nejznámějším autorem dětské literatury v Srbsku byl **Jovan Jovanović Zmaj**. Narodil se v Sremských Karlovcích, základní školu vychodil v Novem Sadě a ve Vídni se věnoval studiu medicíny. Založil, redigoval nebo přispíval do mnoha časopisů pro děti a mládež (*Starmali*, *Komarac*, *Javor*, *Zmaj*, *Neven* aj.), je autorem sbírek básní *Čika Jova srpskoj deci* (1899), *Čika Jova srpskoj omladini* (1910), *Prednevenče* (1899) a *Međnevenče I, II, III* (1894–1901).

Pro první číslo časopisu *Neven* napsal báseň *Pozdrav deci*, která obsahovala základní prvky jeho poezie – hru, vtip, ale také výchovné motivy, což se posléze stalo hlavními charakteristickými rysy jeho děl pro nejmladší čtenáře. Svě umělecké krédo nejlépe vysvětluje ve verších známé básně *Pesma o deci*, v níž impresionisticky ukazuje své vnímání poezie a její úlohu v životě člověka již od útlého věku. Báseň je „zachránce“ člověka a elixír obecného života, vážnost a smutek, vtip a hra, trvalá potřeba člověka. Ona je zrcadlo světa dospělých i dětí; dětství je oáza na cestě plné četných pokušení, ve které zůstaneme celý svůj život. Jeho básně jsou plny lásky k životu a lidem.

I když psal také pro dospělé, zůstával Zmaj stále v dětských snech, a právě proto není možné přesně rozlišovat jeho básně pro děti a dospělé. Každé nové narození a každé nové dětství dostalo místo ve světě jeho básní, jeho poezie se stala duchovní potřebou jako vzduch a voda pro všechny nové generace mladých lidí a dětí. S jeho poezií se dospívá a roste, učí se rychleji porozumět světu a čelit životním úskalím.

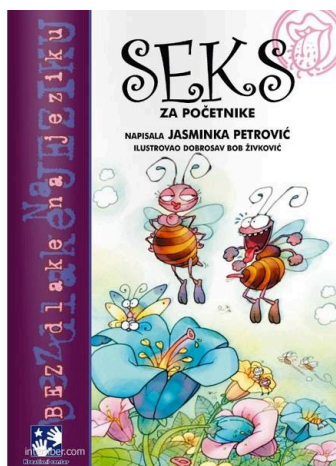
Měli bychom zmínit také jednu z nejznámějších spisovatelek v dějinách srbské literatury, která psala pro děti. Mluvíme o **Desance Maksimović** (1898–1993), jejíž dílo obsahuje padesát knih poezie a prózy nejrůznějších žánrů pro čtenáře různých věkových kategorií. Z jejího díla je jasné, že je především básnířkou a poté až vypravěčkou, autorkou románů a cestopisů. Jejími nejznámějšími sbírkami jsou např. *Pesme* (1924), *Zeleni vitez* (1930) a *Pesnik i zavičaj* (1946). Začala psát pod vlivem francouzských romantiků a ruských básníků, především Lermontova a Jesenina. Také ústní lidová tradice je uměleckým základem její poezie. Ze svého ženského temperamentu, z jemné duše a velké lásky k přírodě, vlasti a světu a nejvíce k člověku a dítěti čerpala poetická témata a inspiraci pro originální poetickou cestu. Do básní pro děti projektovala své dětství a zobrazovala ideální představu světa, plnou lásky a tolerance. Proto její poezie přitahuje všechny, kteří mají radost ze života a mají rádi inspirující poetické vyjádření. Příroda, láska a dětství jsou nevyčerpatelnými prameny její tvorby. Ve středu všeho je člověk a dítě, které různými způsoby vnímá existenciální

životní otázky.

Ljubivoje Ršumović je básníkem, který spojuje tradiční a moderní motivy, což mu dává prostor pro specifické poetické vyjádření. Vydal více sbírek básní, které jsou plné hry, smíchu a zábavy – *Ma šta mi reče* (1970), *Još nam samo ale fale* (1973), *Domovina se brani lepotom* (1975), *Pevanka* (1985), *Deset ljutih gusara* (1985) a sbírky povídek *Pričanka* (1981), *Nevidljiva ptica* (1974), *Fore i fazoni* (1990). Ve svých verších reflektuje hru jako vnitřní život dítěte a nejen jako způsob, jak dítě uvolňuje přebytek energie. Fantazie představuje sféru, ve které dítě uchovává své duchovní a vizuální představy světa. Hra je také způsob projevení dětských emocí. Antropomorfizací věcí představil zajímavou parodii života, ve které zvláště akcentuje detaily charakteristické pro dětské vnímání přírody a jejích jevů. Personifikace a personalizace věcí zvyšuje úroveň dětské pozornosti, ve které jsou realizovány ukryté světy snů a předsta

Když mluvíme o současné dětské literatuře v Srbsku, musíme říci, že i dnes existují autoři, jejichž díla jsou rovnocenná dílům klasiků dětské literatury, o kterých jsme se již zmínili výše. Knihy **Jasminky Petrović** (1960) byly přeloženy do více než dvaceti jazyků a některé byly také zdramatizovány a uvedeny nejen na srbských jevištích. Síla jejich děl tkví v tom, že se nebojí zabývat tématy, která jsou v srbské společnosti stále tabu. Ve své nejznámější knize *Seks za početnike* (2000), na které spolupracovala s psychology, pedagogy a také s mladými čtenáři, zvládla zajímavě a vtipně zpracovat všechny manifestace sexuality a homosexuality. Také se zabývala stále aktuálnějšími problémy anorexie v románech *35 kalorija bez šećera* (2008). Mezi jejími romány jsou také ty, které se zabývají tématem války z pohledu dětí *Giga pravi more* (1996), každodenními problémy a frustracemi mladých *Ovo je nejstrašnji dan u mom životu* (2006) a také netolerancí k dětem romské národnosti v příběhu *Silvana šesnaest godina* a ve sbírce povídek *Prostor za mokrog psa*.

Vladimir Andrić (1944), básník – sbírka *Daj mi krila jedan krug* (2006), ale také autor knih pro děti –

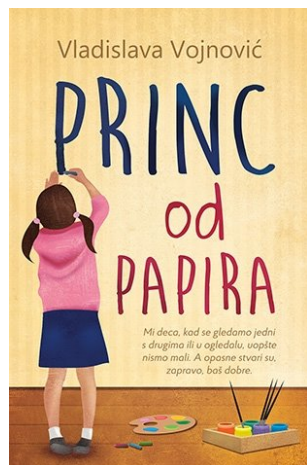
Kroz gudure Obrenovca (2004). Je znám také jako tvůrce televizních pořadů *Laku noć deco* a *Pustolov*. Jeho díla jsou parodická, základní úlohu v nich má hra s jazykem rozvíjející představivost a samostatné myšlení u dětí.

Jeden z nejvýraznějších současných srbských autorů dětské literatury, **Igor Kolarov** (1973), má neobvyklý přístup k poezii a velmi originální výraz. Jeho fragmentární poetický román *Agi i Ema* (2002) vystupuje z obvyklých hranic literatury pro děti, protože mluví o přátelství společností nepřijatého chlapce a velmi nekonvenční stařeny. Román byl natočen jako první film pro děti za posledních dvacet pět let v Srbsku. Ve své poslední knize, sbírce povídek *Rusvaj* (2011), Kolarov pokračuje s tématy, která jsou v dětské literatuře neočekávaná. Obrazotvorné příběhy z této sbírky mluví o neobvyklých přátelstvích, cestách, psaní knih nebo každodenních věcech, jako je vaření oběda. Jejich charakteristickým rysem je jazykový vtip s prvky absurdity.

Mezi nejzajímavější současné knihy pro děti musíme zařadit román *Princ od papira* (2015), prozaičky, básničky a filmové kritičky **Vladislav Vojinović** (1965). Děj románu se odehrává v současném Bělehradě, který je zde prezentován jako špinavé hlavní město plné podezřelých individuí a hladových umělců, kteří se pohybují nahraně zákona. Opravdové hodnoty města se tak nacházejí na velmi neočekávaných místech. Zajímavá je intertextuální hra s románem *Agi i Ema* Igora Kolarova, postavy obou knih se v knize proplétají.

Jak je vidět z několika posledních částí tohoto článku, moderní srbská dětská literatura a literatura pro mládež se rozvíjí a rozrůstá, nebojí se ani kontroverzních témat a témat z oblasti fantasy a sci-fi, stejně jako společenské a sociální problematiky. Mnoho ze jmenovaných děl by zajisté upoutalo i mladé české čtenáře. Věřím tedy a doufám, že se snad brzy dočkáme jejich překladů do češtiny.

[1] čika - srbsky strýček - ne strýc z rodiny

Citace

FRUMOS, Milan. Literatura pro děti a mládež v Srbsku. *Impulsy: Inspirace, náměty a trendy dětského čtenářství* [online]. 2018, roč. 4, č. 3/2018 [cit. 2018-09-09].

Dostupný z WWW: impulsy.kjm.cz/impulsy-clanek/literatura-pro-deti-a-mladez-srbsko.
ISSN 2336-727X.